

TOPLUMSAL DEĞİŞME

Değişme, toplumsal hayatın belli bir kesiminde ya da tümünde, belirli bir zaman sürecinde meydana gelen olaylarla bir durumdan başka bir duruma geçişi ve farklılaşmaları ifade eder. Toplumsal değişme yavaş veya hızlı gerçekleşen ve devamlılık gösteren bir olgudur. Toplumsal değişme bütün toplumların temel özelliğidir. Toplumsal değişimin hızı her zaman aynı değildir. İleriye doğru olabileceği gibi geriye doğru da olabilir. Toplumsal değişme değer yargısı taşımayan (iyi, kötü, güzel) nesnel bir kavramdır. Bir kurumda meydana gelen değişme, diğerlerini de etkiler. Bir toplumdaki değişiklik kendiliğinden ya da zorla gerçekleşebilir. Toplumsal yapının maddi öğelerindeki sosyal değişme hızı, manevi öğelerinden daha yüksektir. Toplum yapısı hazır olmadan gerçekleştirilmeye çalışılan değişimler toplumsal bunalımlara yol açabilir. Bir toplumun değişiminde etkili olan faktörler bilimsel ve teknik ilerlemeler, kitle iletişim araçları, nüfus olayları, coğrafi koşullar (fiziksel çevre faktörü), savaşlar ve göçler, ekonomik gelişme, kültürel etkileşimler vb. olarak görülmektedir.

TOPLUMSAL DEĞİŞMEYLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Gelişme: Toplumda var olan yaşam koşullarının iyileşmesidir.

İlerleme: Daha iyiye ve mükemmele doğru olan bir yönelişi dile getirir. Ancak bir toplumda ilerleme sayılan bir düzenleme, başka bir toplumda olumsuz karşılanabilir. Bu nedenle ilerleme kavramı değer yargısı taşıyan bir kavramdır.

Evrim: Zaman içerisinde, yavaş yavaş ve uzun bir süreçte ortaya çıkan değişimdir. Diğer bir deyişle evrim, daha güçlüye ve mükemmele doğru giden, basitten karmaşığa doğru, hem nicelik hem de nitelik yönüyle oluşan değişimlerdir.

MÜDAHALELER YOLUYLA DEĞİŞME

İhtilal: Türkçe karşılığı devrim kelimesidir. Devrim, toplumda çıkar çatışmaları artınca ve yönetime karşı hoşnutsuzluk yaygınlaşınca bir ideoloji çerçevesinde örgütlenen belli bir kitlenin mevcut yönetim yerine yeni bir yapı getirmesidir. Devrim, toplumsal yapının tek bir alanındaki değişmeyi değil, bütünsel bir değişmeyi ifade eder ve zor kullanmayı gerektirir.

İnkılap: Toplumu mevcut durumdan daha iyi duruma getirmek için yapılan değişiklik, düzeltme ve iyileştirme anlamına gelir. İnkılaplar, değişmeyi ileri yönde geliştirici ve yenilikçi bir işleve sahiptir. İnkılap, reform ile aynı anlama gelir.

İsyan: Toplumsal düzene ya da otoriteye başkaldırma, karşı gelme ya da ayaklanma anlamına gelir. Kısaca amacına ulaşmamış ihtilallerdir.

İhtilal (devrim) mevcut siyasal ve ekonomik kurumlaşmayı yıkmaya yönelik bir hareketi; inkılap ise ihtilal sonrasında iyileştirmeyi, planlı değiştirmeyi ifade eder. İhtilallerden sonra inkılaplar yoluyla toplumsal düzen yeniden örgütlenmeye ve biçimlendirilmeye çalışılır. İsyan ise yine zorla değiştirme temeline dayanır ama dar kapsamlıdır.

TOPLUMSAL DEĞİŞMEYE FARKLI YAKLAŞIMLAR (TOPLUMSAL DEĞİŞMEYİ AÇIKLAYAN KURAMLAR)

BÜYÜK BOY KURAMLAR

Bütün insanlık tarihini kapsayan genel kuramlardır. Büyük boy kuramlar üç kategoride incelenebilir:

Organizmacı yaklaşım: Bu yaklaşım, uygarlık ya da kültürleri, canlı organizmalar gibi doğan, büyüyen ve ölen varlıklar olarak ele alır.

Evrimci yaklaşım: Evrimcilik genelde iki farklı anlamda kullanılmaktadır. Birincisi biyolojik evrimdir ki Darwinizmle özdeşdir. Diğerisi ise sosyal evrimdir ki toplum gelişmesi ve işleyişi konularını inceler. Toplumun organik bir bütün olduğunu toplumdaki değişimin doğrusal bir hat olduğunu iddia eder.

Diyalektik Yaklaşım: Bu yaklaşım, evrimci modellerin özel bir şeklidir. Evrim sırasında ortaya çıkan her aşamanın kendisini ortadan kaldıracak ve zıddını yaratacak öğeleri de beraberinde getirdiği fikrine dayanır. Diyalektik anlayış tarihsel olarak hareket ve değişmeye bağlı olarak ortaya çıkmıştır.

ORTA BOY KURAMLAR

20. yüzyılda Batı Avrupa'da ve ABD'de ortaya çıkan ve toplumsal yapıyı oluşturan unsurlardaki değişimleri evrensel değişim ilkeleri açısından ele alır. Bu kuramlar iki kategoride incelenebilir:

Yapısal-fonksiyonel (işlevsel) yaklaşım: Bu yaklaşım, ABD'deki iç savaştan sonraki ekonomik ve sosyal problemlere, 1929 tarihinde ekonomik bunalımın dünyadaki etkilerine, Birinci ve İkinci Dünya savaşları sonucunda ortaya çıkan düzensizliklere açıklık getirmek ve bu sorunları gidermek amacıyla ortaya çıkmıştır.

Çatışmacı yaklaşım: Bu yaklaşıma göre toplum, birbirleriyle çatışan birimlerden ve ögelerden kuruludur. Çatışma modelinin temelinde yatan çıkar çatışması sonunda ulaşılan denge, kararsız bir denge hâlidir. Mevcut denge, çatışan çıkarlar arasındaki uzlaşma sonunda ortaya çıkmıştır.

KÜÇÜK BOY KURAMLAR

Bu kuramların amacı değişmeyi grup ve birey düzeyinde ele alıp açıklamaktır. Bu kuramlar da iki kategoride incelenebilir:

Grupsal modeller: Toplumdaki değişmeyi anlamak için gruptaki değişmeyi anlamak gerektiğini savunur.

Bireyci modeller: Toplumsal değişmeyi bireye indirgeyen modellerdir. Bu modellerin temel yaklaşımı, toplumsal değişmenin, bireyin temel kişilik niteliklerine bağlı olarak ortaya çıktığı şeklindedir.

DOĞAL ÇEVRENİN TOPLUMSAL YAPIYA ETKİLERİ

İnsanlar bir doğal çevre içinde yaşarlar ve bu doğal çevre toplum yaşamını etkiler. Doğal çevrenin toplum yaşamına etkisi olumlu ya da olumsuz olabilir. Verimli topraklara sahip olan veya ılıman iklimde yaşayan ülkeler daha hızlı ve kolay gelişebilir. Ancak iklimi nedeniyle soğuk ya da sıcak olan, çeşitli yer altı ve yer üstü zenginliklerine sahip olmayan, kutuplarda ve çöllerde yaşayan toplumların doğayla mücadelesi ekonomik kalkınmalarını zorlaştırır. Doğa koşullarındaki değişmeler, toplumsal değişmeye neden olur. Örneğin deprem, sel gibi doğal afetlerin olması, çevre kirliliği, iklim değişiklikleri, küresel ısınma, salgın hastalıklar, ormanların yok edilmesi ve teknolojinin doğal dengeyi bozacak biçimde kullanılması gibi değişmeler iç göçlere, bölgesel nüfusun azalmasına, ekonomik hayatın zayıflamasına vb. yol açmaktadır. Doğal çevre, toplum yaşamını etkilediği gibi toplumlar da doğal çevrenin değişmesine etki etmektedir. İnsanlar da teknoloji sayesinde doğa koşullarını değiştirmekte ve etkilemektedir; barajlar, bentler buna örnek gösterilebilir. Bu etki olumlu olabildiği gibi olumsuz da olabilmektedir. Değişim hem istenen hem de korkulan bir süreçtir. Değişimin sonu yoktur. Toplumsal değişme süreci, hem toplum ve kurumları sarsan hem de onların varlığını korumayı amaçlayan bir işleve sahiptir. Ancak değişimin kaçınılmaz, sürekli ve gerekli bir süreç olduğu da bilinmelidir.

BİLGİ TOPLUMU

Bilgi toplumu, sanayileşmesini tamamlamış ve sanayileşmenin bir üst aşaması olarak ortaya çıkmıştır. Bilgi toplumu teknolojik gelişmelerin, bilgi sektörünün ve nitelikli insan faktörünün önem kazandığı; eğitimin ön plana çıktığı; iletişim teknolojileri, bilgi kanalları, elektronik ticaret gibi yeni gelişmelerin yaşandığı bir toplum türüdür. Bilgi toplumunda nesnenin üretimi yerine bilginin üretimi ön plana çıkmaktadır. Nesnelerin değerinden çok bilgi ve becerinin değeri yüksektir. Herkese bilgi, beceri ve yetenekleri oranında bir yaşam alanı vaad etmesi bilgi toplumunun en orijinal boyutu olmaktadır. Bilim, hiçbir zaman durağanlık göstermemekle birlikte bilimin sınırları genişlerken dünyanın sanıldığı kadar büyük olmadığı gerçeği ortaya çıkmıştır. Günümüzde bilim tüm hızıyla ilerlediği için insan hayatının olmazsa olmazları arasına girmeyi başarmıştır. Teknoloji insanın doğayı denetlemesini olanaklı kıldığı gibi toplumdaki bilgi birikiminin gelişimine bağlı olarak ortaya çıkar. Bu nedenle gelişmiş toplumlarda teknolojik ilerlemeler daha hızlı bir biçimde gerçekleşir. Modern dünyada değişmeler çabuk benimsenir, toplum gelişmelere açıktır ve geçmişten çok gelecek önem taşır.

KÜLTÜRÜN TOPLUMSAL DEĞİŞMEYE ETKİLERİ

Kültür, insanın hazır olarak bulduğu, meydana getirdiği ve geliştirip kendisinden sonrakilere aktarılacak üzere genç kuşaklara öğrettiği her şeydir.

Maddi kültür: Toplumun teknolojik ilerlemesini, teknik becerilerini, üretim alanında tüm deneyimlerini içerir.

Manevi kültür: Ahlak, hukuk, gelenek, din, eğitim gibi bir milleti diğer bir millettten ayırt eden özelliklerdir.

Toplumca benimsenen bir davranışı sergilerken onun yanlışlığını düşünmeyiz. Bunun nedeni o davranışın artık kalıplaşmış olmasıdır. Davranışlarımıza yön veren kültür kalıpları toplumsal değişmeye olumlu ve olumsuz etkilerde bulunduğu gibi toplumsal değişme de maddi manevi kültür içeriklerini değişime uğratmaktadır. Bu değişimden toplumun ortak kültürü diyebileceğimiz millî kültür unsurları ve millî kültür içerisinde toplumun temel kültür unsurlarını paylaşan fakat bunun dışında kendini diğer gruplardan ayıran değer, norm ve yaşam biçimleri olan alt kültür gruplarını da etkilenmektedir. Bu anlamda millî kültür ve alt kültürler toplumun ortak zenginliğidir. Farklılıklara saygı millî kültür ve millî bilinci güçlendirirken kültürel yozlaşma olarak kavramlaştırılan yabancı kültürlerin etkisiyle kendi öz değerlerine sahip çıkılmaması ve unutulması millî bilinci zayıflatan bir unsur olmaktadır. Kültür emperyalizmi de yabancı kültürlerin millî kültür üzerindeki olumsuz etkileri kültürel yozlaşmaya yol açmaktadır. Bilim ve teknolojinin gelişmesi toplumun maddi kültürünü etkilemekte ve değişmelere neden olmaktadır. Maddi kültür unsurlarındaki bu değişmeler, toplumun manevi kültüründe de değişmelere neden olmaktadır. Manevi kültürün değişmesiyle toplumdaki bireylerin tutumları, duyguları, düşünceleri ve davranışları farklılaşmakta ve bu farklılaşmalar da toplumsal değişmeye yol açmaktadır. Maddi kültür, tüm insanların hizmetindedir. Manevi kültür ise diğer kültürlerden farklılığı nedeni ile yerel nitelik taşır. Bunun için ulusal kültür ile evrensel kültür arasında bir bütünleşme gerekir. Bu bütünleşmeyi sağlayan kültürler, toplumsal gelişme yolunda önemli mesafeler almaktadır. Toplumsal değişmede kültür etkeni giderek etkili olmaktadır. Kültür etkeni toplumsal değişmedeki işlevini, radyo ve televizyon gibi iletişim araçları, hızlı taşıtlar, turizm, sanat etkinlikleri vb. ile yerine getirir.

NÜFUS YOĞUNLUĞUNUN TOPLUMSAL DEĞİŞMEYE ETKİLERİ

Bir toplumu meydana getiren bireylerin sayısına nüfus denir. Demografi (nüfus bilimi) ise nüfusun sayısını ve yoğunluğunu, bölgesel ve sektörel dağılımını, niteliğini, nüfus artış hızını, nüfus hareketliliklerini kısacası nüfus ile ilgili bütün olay ve olguları inceleyen bilimdir. Nüfus yoğunluğu ya da büyüme oranındaki hızlı değişiklikler, olumlu ya da olumsuz yönde toplumsal değişmeye neden olur. Nüfus artışını veya azalışını kontrol edemeyen ülkelerde refahın ve fırsatların dağılımında büyük dengesizlikler ortaya çıkmaktadır. Nüfusun ihtiyacı olan eğitim, sağlık ve üretimi sağlayamayan toplumlar ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Kendi nüfusunu insan unsuru açısından çağdaş standartlara yükseltmeyen toplumlarda öncelikler de değişmektedir. Tarihte, hızla büyüyen nüfusun kaynak kıtlığı nedeniyle dağınık veya kitlesel olarak göç ettiğine sıkça rastlanmıştır. Kitlesel göçler, kültürel yayılma ve bazen savaşlar yoluyla diğer toplumların istila edilmesine neden olmuştur. Hızlı iç göç, kentlerde insanların iş, barınma ve diğer beklentilerinin karşılanmaması nedeniyle birçok toplumsal soruna yol açmıştır. Nüfusun niteliği (eğitim düzeyi, yaşlı, genç oranı gibi), toplumsal değişmeleri olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir. Planlı bir nüfus artışı insanların ulusal gelirden daha çok pay almasını sağlayan olumlu faktörlerden biridir. Hızlı ve dengesiz nüfus artışı ise ekonomik büyümeyi önlemekte, böylece bireylerin millî gelirden aldığı pay da azalmaktadır. Dünyanın hiçbir yerinde düşen doğum oranlarının belli bir seviyeye vardıktan sonra tekrar yükseldiği görülmemiştir. Nüfus giderek yaşlanır. Bir ülkenin nüfusu ömür uzadığı için yaşlanmaz, doğurganlık düştüğü için yaşlanır.

EKONOMİK FAKTÖRLERİN TOPLUMSAL DEĞİŞMEYE ETKİSİ

Hayatın idame ettirilmesi ve toplumların varlıklarını sürdürebilmeleri, ekonomik etkinlikler sayesinde gerçekleşir. Ekonomik etkinliklerin olmadığı bir toplumda değişmeden söz etmenin imkânı yoktur. Toplumlar da ekonomik etkinliklerin uygulanışı ve toplumların ekonomik gelişme düzeyi insanın, toplumsal grupların, tabaka ve sınıfların ilişki ve değişme yönünü olumlu ya da olumsuz biçimde etkilemektedir. Üretim geliştirilip yaygınlaşmamışsa işsizlik ve enflasyon gibi temel ekonomik problemler ortaya çıkar. Bu durumda da bir toplumsal değişmeden söz edilebilir ancak toplumsal gelişme ve ilerlemeden söz edilemez. Toplumun bütün kesimlerini ekonomik büyümenin nimetlerinden yararlandırmak, toplumsal değişmenin daha dengeli ve uyumlu olmasını sağlayacaktır. Ekonomi toplumsal yapıyla karşılıklı etkileşim içindedir. İnsanlar mal ve hizmetler aracılığıyla gerekli ihtiyaçlarını karşılarken bunları karşılama biçimine göre toplumsal statü elde ederler. Toplumsal yapıda statüler, ilişkileri; roller ve değerler ise üretimi etkiler. Ekonomik kaynakların azlığı ya da çokluğu, gelir dağılımının adaletli olması, gelişmiş bir üretim biçiminin varlığı, yatırımlara ayrılan millî

gelir gibi ölçütler, ekonominin genel özelliklerini gösterir. Bunlar toplumu oluşturan insanların ve grupların yaşam biçimini etkiler. Ekonomik koşullar uygunsa toplumsal değişme daha hızlı olur. Endüstrileşmeyle birlikte insanların yaşam biçimi ve yaptıkları işler farklılaşmıştır. İnsanlar arasındaki ilişkiler, ekonomik faktörler tarafından belirlenmiş ve ikincil ilişkiler egemen olmuştur.

TOPLUMSAL DEĞİŞME TİPLERİ

Toplumsal değişme, değişmeye yol açan faktörlere ve değişmenin biçimine göre ikiye ayrılır. Bunlar “serbest toplumsal değişme” ve “müdahale yoluyla toplumsal değişme” dir.

Serbest Toplumsal Değişme: Zaman içerisinde, toplumların kendiliğinden ve herhangi bir müdahale olmadan değişimini ifade eder. Bu değişmelerde iç veya dış zorlama yoktur. Planlı, programlı olarak oluşturulmaz. Serbest toplumsal değişmeler ülkenin kendi iç dinamiklerinden kaynaklanabileceği gibi başka kültürlerin etkisiyle de meydana gelebilir.

Müdahale Yoluyla Toplumsal Değişme: Toplumsal değişmenin hızı ya da yönü bir müdahaleye, bir plana dayalı olarak gerçekleştirilir. İhtilal, inkılap ve planlama etkinlikleri müdahale yoluyla toplumsal değişmelerdir. “Demokratik planlı değişme” ve “baskı yoluyla değişme” olarak ikiye ayrılır.

Demokratik Planlı Değişme: Bir toplumda meydana gelen değişiklikleri kendi hâline bırakmadan, yönünü, biçimini ve hızını yöneticilerin saptadığı ya da denetim altına aldığı değişim tipidir. Planlama yapılırken toplumun bütün kurumları ve özellikleri göz önünde tutulmalıdır. Böylece planın gerçekleştirilebilmesi için toplumun değerlerinin, inançlarının, alışkanlıklarının engel teşkil etmemesi sağlanır.

Baskı Yoluyla Değişme: “Baskı yoluyla değişme” genellikle merkezî planlama yoluyla gerçekleştirilir. Bir liderin, grubun veya bir devlet organının hazırladığı plan ve programların uygulanması sonucu oluşur. Toplumun görüşüne bakılmaksızın çeşitli baskı yöntemleri uygulanır. Amaç, değişimin hızını etkileyip kısa yoldan hedefe varmaktır. Toplumun özgürlüklerini kısıtlayıp insanlara baskı yaparak değiştirmek, demokratik olmayan toplumlarda görülen bir uygulamadır. Baskı yoluyla değiştirme daha çok otokratik totaliter yönetimlerin benimsedikleri yoldur. Toplumların sosyal yapılarını değiştirmek isteyen bu yöneticiler, ihtilal ve inkılap yollarını kullanırlar. Baskı yoluyla değiştirmenin bir şekli de yabancı bir kültürün baskısı yoluyla kültür değişiminin sağlanmasıdır. Bir kültürü tüm kurum ve özellikleriyle ortadan kaldırarak yerine yabancı bir kültürü yerleştirmeye zorla kültürleme (trans kültürasyon) denir.

TOPLUMSAL GELİŞMENİN UNSURLARI

Toplumsal gelişme, toplumsal yaşamın tüm alanlarındaki olumlu değişimleri ya da ilerlemeleri ifade eder. Toplumsal gelişmenin sağlanabilmesi için ekonomik büyüme, orta tabakanın genişlemesi ve toplumsal bütünleşme gerekir.

Ekonomik Büyüme

Ekonomik büyüme, toplumun ekonomik yapısındaki nicelikle ilgili bir artışı ifade eder. Toplumsal gelişmenin en önemli ölçütü ekonomik büyümedir. Ekonomik gelişme nitelikli ilgili değişimleri gösterir. Bir ülkede kişi başına düşen millî gelirin artması olumlu niceliksel bir değişimdir ve ekonomik büyüme diye adlandırılır. Ekonomik büyüme, üretimin bütün unsurlarındaki değişmeyi ifade eder. Sermaye birikiminin artırılması, emeğin nitelikli hâle getirilmesi, yaratılan ekonomik değerlerin toplumun bütün üyelerine üretime katkısı oranında dengeli bölüşümünün sağlanmış olması, ekonomik büyümenin temel göstergeleridir. Aynı zamanda, ekonomik büyüme sanayi, tarım ve hizmet alanlarındaki dengeli değişmeyi de gerektirir. Ekonomik büyüme, bir ülkenin tüm kaynaklarının kalkınma planları ile değerlendirilmesine de bağlıdır. Ekonomik büyümenin toplam nüfusa adaletli bölüştürülmesi, toplumsal gelişmenin ve dayanışmanın artmasının temel koşuludur.

TOPLUMSAL GELİŞME VE ORTA TABAKA GENİŞLEMESİ

Toplumlarda, alt ve üst tabakaya göre orta tabaka nüfusunun artması ve güçlenmesine orta tabaka genişlemesi denir. Bir ülkede orta tabakanın genişlemesi, ekonomik büyüme ve toplumsal gelişmeye yardımcı olur.

Orta tabaka, toplumda siyasi açıdan denge unsurudur. Orta tabakanın güçlü olduğu ülkelerde bireyleri etkilemeye ve yönlendirmeye çalışan kişi ve gruplar fazla taraftar toplayamaz. Ayrıca orta tabaka, ekonomik düzeyi çok düşük olmayan aydın kesimi de içine alır.

Orta tabaka, ekonomik bakımdan da denge unsurudur. Alt tabakanın geniş olduğu toplumlarda sağlıklı beslenme, eğitim gibi olanaklardan daha az yararlanabilecek olan alt tabakadakiler giderek yoksullaşır. Üretimi elinde bulunduran üst tabakadakiler ise daha fazla kazanç elde eder ve gelir oldukça dengesiz dağılır. Sonuç olarak tüm bunlar ekonomik büyümeyi engeller. Çünkü bir toplumda, nitelikli nüfusun çoğalması ve bu nüfusun ekonomiye üretici ve tüketici olarak dengeli şekilde katılmasıyla ekonomik gelişme sağlanır.

Alt tabakadakilere sağlanan sosyal ve ekonomik destekler, alt tabakadakilerin sayısını azaltmaya yönelik önlemlerdir. Kazanç sahiplerine yönelik olan yasal düzenlemeler ise kârın, belirli bir kesimin elinde toplanmasını engeller. Böylece toplumun her tabakasına eğitim, sağlık ve teşebbüste fırsat eşitliği sunularak orta tabakanın genişletilmesi sağlanır.

TOPLUMSAL BÜTÜNLEŞME

Toplumdaki gruplar, kurumlar, sınıflar, örgütler ve ilişkiler gibi toplumsal yapının çeşitli öğelerinin birbirini tamamlayabilme durumuna ve sürecine toplumsal bütünleşme denir. Toplumsal bütünleşme, toplumsal yapının çeşitli öğeleri arasındaki uyum sürecidir. Toplumsal bütünleşmenin amacı; toplumun varlığının, birliğinin ve işleyişinin sürdürülmesidir. Toplumsal bütünleşme sağlanırsa toplumsal gelişme de kolaylıkla gerçekleşebilir.

Toplumsal Bütünleşme Şekilleri

• Fonksiyonel Bütünleşme

Fonksiyonel bütünleşme, kültür unsurlarının ve bu unsurlar nedeniyle bir araya gelmiş grup ve kurumların birbirini tamamlayarak bir bütün oluşturma sürecidir. Bu da ancak toplumsal uzlaşma ile gerçekleştirilebilir. Durkheim'a (Durkaym) göre toplumsal bütünleşme dayanışmayla sağlanır. **Mekanik dayanışma**, benzerlikten meydana gelen dayanışmadır. Mekanik dayanışmanın egemen olduğu toplumlarda insanlar arası farklar azdır. Benzerlik, bireylerin ortak duygu ve düşünceler etrafında bütünleşmesini sağlar. **Organik dayanışma**, farklılaşmanın ve iş bölümünün bir sonucudur. Bireyler farklı işleri yaparak toplumda bütünleşmeyi sağlar.

• Manevi Değerler Etrafında Bütünleşme

Toplumu meydana getiren öğelerin, içerdikleri öz itibarıyla birbirini tamamlamasıdır. Manevi değerler etrafında bütünleşmede çeşitli unsurlar sadece işlevsel olarak değil, özde de birbirlerini tamamlar. Bir millî ülkü etrafında birleşme, bunun en güzel örneğidir.

ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE SİSTEMİ VE TOPLUMSAL BÜTÜNLEŞME

Türk milletinin tam bağımsızlığa, huzur ve refaha sahip olması, devletin millet egemenliği esasına dayandırılması, aklın ve ilmin rehberliğinde Türk kültürünün çağdaş uygarlık düzeyi üzerine çıkarılması amacı ile temel esasları Atatürk tarafından belirlenen; devlet hayatına, fikir hayatına, ekonomik hayata ve toplumun temel müesseselerine ilişkin fikirlere ve ilkelere Atatürkçülük denir. Atatürk ilke ve inkılapları ayrı ayrı değerlendirilemez. Atatürk ilkeleri; cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik, inkılapçılıktır. Atatürkçülük millî birlik ve dayanışmayı hedefler. Millî birlik ve beraberlik, Türk milletini oluşturan insanların birbirlerini seven, birbirlerine inanan ve güvenen

vatandaşlar olarak yurdun ve milletin yükselmesi amacı etrafında toplanmasıdır. Atatürk “Biz esasen millî varlığın temelini millî şuurda ve millî birlikte görmekteyiz.” diyerek millî birlik ve beraberliğin önemini en açık şekilde belirtmiştir. Atatürkçülüğün en önemli unsurlarından biri de çağdaşlaşma ilkesidir. Çağdaşlaşma, Türk milletinin ilerlemesine engel olan kurumları, boş inançları yıkarak yerlerine milleti ilerletecek çağa uygun kurumları koymak suretiyle gerçekleştirilebilecektir. Atatürk’ün “Milletin istiklâlini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.” sözü, toplumsal dayanışma ile ülkelerin millî değerlerini ve varlıklarını koruyabileceklerinin en açık ifadesidir.

TOPLUMSAL ÇÖZÜLME, NEDENLERİ VE SONUÇLARI

Toplumsal çözülme, özellikle maddi ve manevi kültür öğelerinin bir bütün meydana getirecek şekilde birbirini tamamlayamaması durumunda ortaya çıkar. Toplumsal değişmeye etki eden fiziki, biyolojik, teknolojik, hukuki, kültürel ve siyasi faktörler aynı zamanda toplumsal çözülmeye de neden olur. Toplumun herhangi bir alanında meydana gelen bozulma, kirlenme, uyumsuzluk toplumsal çözülmeyi beraberinde getirecektir.

Toplumsal Çözülmenin Nedenleri

-İş bölümü yetersizliği: İş bölümü toplumda dayanışmayı güçlendirir. Ancak zaman zaman iş bölümünün yeterince gelişmemiş olması, toplumsal çözülmenin önde gelen nedenlerinden birini oluşturur.

-Örgütlenme yetersizliği: Toplumsal ve ekonomik örgütler, insanın yaşamını sürdürmesi açısından zorunludur. Örgütlerde iş bölümü kaçınılmazdır. Bu iş bölümünde, bireyler ya da gruplar arasında eşgüdüm ve uyum sağlanmaya çalışılır. Bu uyum sağlanamazsa örgüt amaçlarına ulaşamaz ve birtakım toplumsal sorunlar doğar.

-Demokratik kurumlaşma yetersizliği: Oy verme yoluyla kendi temsilcilerini seçen toplum üyeleri, aynı zamanda seçtiği temsilcileri denetleme ve gerektiğinde ona verdiği yetkiyi geri alma hakkına sahiptir. Denetleme, siyasi partiler, kitle iletişim araçları, sendikalar, dernekler gibi sivil toplum örgütleriyle gerçekleştirilir.

-Millî birlik bilincinin zayıflaması: Millî birlik, toplumsal bütünlüğün sağlanabilmesi açısından zorunludur. Manevi değerler etrafında bütünleşme ile millî birlik sağlanır. Millî birlik bilincinin zayıflaması toplumsal çözümlere neden olmaktadır.

Toplumsal çözülmenin sonucunda toplumun unsurları (kurumlar, toplumsal grup ve tabakalar) arasındaki bağlar zayıflar. Bu unsurlar görevini yapamaz hâle gelir. Gelişme yavaşlar, toplumsal sorunlar artar. Toplumun varlığını sürdürmesi tehlikeye girer.

TOPLUMSAL DEĞİŞME SÜRECİNDE OSMANLI TOPLUM YAPISI VE CUMHURİYET DÖNEMİ

Tanzimat Öncesi

Osmanlı toplumsal yapısı, üç temel sınıfı bünyesinde barındırıyordu: Asker ve sivil bürokratlardan oluşan üst sınıf; âyan, eşraf ve tüccarlardan oluşan orta sınıf; reaya (üretici köylü)’dan oluşan alt sınıf. Osmanlı İmparatorluğu’nun Yükseliş Dönemlerinde,- devlet oldukça zengindi. Ancak zamanla, Avrupa’daki bilimsel ve teknolojik gelişmelere Osmanlı İmparatorluğu ayak uyduramadı. Çünkü merkezî otorite, var olan toplumsal ve ekonomik yapıyı aynen korumaya girişti. Tanzimat öncesi dönemde bir dizi ıslahat hareketi gerçekleştirildi.

Tanzimat Sonrası

Toplumsal çözülme önlemek amacıyla gerçekleştirilmeye çalışılan Batılılaşma çabalarının hız kazandığı dönem, Tanzimat Dönemi olarak adlandırılır. Tanzimat Fermanı’nın yayınlanmasıyla yeni bir idari sistemin, hukuk ve eğitim sisteminin hayata geçirileceği belirtilmişti. Aynı zamanda hangi dine sahip olursa olsun yasalar önünde tüm halkın eşit haklara sahip olacağı ilan ediliyordu. Fermanın ilanı, Osmanlı toplum yapısında önemli değişmelere neden olmuştu.

Cumhuriyet Dönemi

Türk milleti bağımsızlığını Kurtuluş Savaşı ile kazanmış ve Türkiye Cumhuriyeti adı altında yeni bir devlet kurmuştur. Yeni kurulan devlet Osmanlı Devleti’nden tümüyle çıkmış bir ekonomik ve toplumsal yapı devralmıştır. Cumhuriyet Türkiye’sinin devraldığı bu olumsuz koşulları düzeltebilmek için Atatürk birtakım inkılaplar gerçekleştirdi. Öncelikle 3 Mart 1924 tarihinde halifelik kaldırıldı, sonra bunu sırasıyla; 25 Kasım 1925 tarihinde Şapka Kanunu, 30 Kasım 1925 tarihinde tekke ve zaviyelerin

kapatılması, 17 şubat 1926 tarihinde Medeni Kanun'un kabulü,1 Kasım 1928 tarihinde Latin harflerinin kabulü ve 21 Haziran 1934 tarihinde ise Soyadı Kanun'unun kabulü izledi.

TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL DEĞİŞMENİN DİNAMİKLERİ

Atatürk inkılapları doğrultusunda siyaset, hukuk ve eğitim kurumlarında çağdaş topluma ulaşmak için güçlü adımlar atılmıştır. Bu adımlara örnek olarak; halifeliğin kaldırılması, eğitimin laikleştirilmesi, medreselerin kapatılması, Latin harflerinin kabulü, Medeni Kanun'un ilanı, Türk Ceza Kanunu, Türk Ticaret Kanunu verilebilir. Türkiye'de ekonomi, toplumsal değişme dinamikleri arasında önemli bir yere sahiptir. Ülkemizde 1923-1929 yılları arasında liberal ekonomi politikası benimsenmiştir. Fakat yeterli sermaye birikiminin olmaması sonucu bu politika başarısızlığa uğramıştır. 1933 yılında başlayan devletçilik politikası ile devlet, özel sektörün üstlenemeyeceği ve yatırım yapmadığı alanlarda sanayi yatırımlarına yönelmiştir. Genel olarak 1950'li yıllardan ve özellikle de 1960'lı yıllardan sonra sanayileşme ile birlikte kırdan kentte göç hızlanmış ve bu çerçevede kentleşme, gecekondulaşma ve kırsal yapının çözülmesi gibi toplumsal gelişmeler, Türkiye'nin toplumsal gelişim dinamiğini derinden etkilemiştir. 1980-1990 yılları arasında serbest piyasa ekonomisine geçiş yönünde önemli adımlar atıldı. Özel sektöre ağırlık verilerek devletin ekonomideki müdahalesi azaltıldı. Bugün ülkemizde sanayi, ticaret, hizmet sektörlerinde büyük bir gelişim sağlanmış, kişi başına düşen ulusal gelir artmış, toplumun yaşam standardı yükselmiştir. 100'e yakın üniversite, alanlarında uzman kişiler yetiştirmekte ve ülkenin gelişimi için çalışmaktadır. Dünyaca ünlü bilim insanları, yazarlar, müzisyenler, sporcular ülkemizin gelişme düzeyinin bir ölçütüdür.